

Croquis artanencs

LA CARRETERA NOVA

A mon dilectíssim amic
En Josep Sureda Blanés

Des que vaig llegir les sàtires d'Horaci, vi de Falern que durant l'estudi de les velles humanitats assaboria glop a glop, en la memòria m'hi romangueren definitivament encallats dos versos que, en passar per la carretera nova, sempre em surten a flor de llavis.

Ibam forte Via Sacra, sicut meus
[est mos
nescio quid meditans nugarum,
[totus in illis.

I si me'n record, no és perquè algun amic impertinent i garlador se m'hi haja fet topadís, i amb la seua xerrameca irressistible me posàs els nervis tirants com les cordes d'una guitarra i me fes suar d'angúnia, si nó per la meua inveterada consuetud de passetjar-m'hi, rumiant, com el gran satíric per la Via Sacra, no sé quines cabòries i en elles totalment absorbt. Després del treball quotidià, és una glòria anar-hi a la bella ventura i més que mai durant la primavera, vermella i càndida quan la saba empeny i els arbres se renovellen. Llavors els platers se tixen un vestit bicolor i lluenejant de fulla tendra i la carretera pren un aspecte triomfal com si esperàs un heroi artanenc que no sabem quan vindrà. Quina ombra més fresca! Sembla la d'un llarguíssim corredor conventual i cada plater amb son company de l'alta fila és una mena d'arcada d'aquest inoblidable corredor frondós. Llavors les branques de les pomeres i magraners, tarongers i pereres s'umplen de turgències i botons i devenen fullades, florides i fruitades; engrogades de borra que les dona l'aparença de desmais, les alzines proven de somriure al peu del Monastir Vell i veinat i dintre l'Hort d'En Sureda que té una casa menuda com una joquina d'infant damunt el roquissar. En pic que els meus ulls la colombien tan humil i cremada

de sol amb el portal emblancat, desseguida pens amb la Sagrada Família de Nazaret i Betlem. Llavors s'estiren i s'engallardeixen els opulentíssims canyars de les torrenteres que espiguen en venir la tardor i se posen un plomall per fantasia...

I en l'estiu quan el sol pica enfurit i verinós com una vespa, les hortes, xapades per la carretera com un cap per una clenxa, donen goig de mirar. Tomàtiques d'or, pebres vermells, aubergínies morades, mongeteres e filadisses. Mil rois d'aigua que s'hi encatsen i diuen paraules plateroses com els infants i com els infants barbotejen. Grinyols de les sinies moresques arrossegant per les entranyes de la terra un vell rosari de cadufos escantellats i fesos. (El pous i cinies són obertures profundes que els homes, amb crueltat de parricida, han fetes a la carn viva de la mare terra per les quals s'hi escola, borbollejant, la sang fecunda de les seues venes).

I tot això ho trobau fent camí per l'ambient extasiat d'aquesta via sacra artanenca que té per nosaltres, dins un ordre més humil, la mateixa importància que el Born a Ciutat, la Rambla a Barcelona i el passeig de la Castellana a Madrid. Sobretot els diumenges quan la gent s'hi aboca de tots els carrers per anar al velòdrom a veure les corregudes, o l'habilitat d'uns animals que de tant fer los escola cobraren coneixement, o una brega d'homes que se peguen tan artísticament com volgueu, però que no són dignes de lloança puix gasten ses forces però en fer-se menjar pols i esbocinar-se quan serien de més profit per l'humanitat si espedregaven o carregaven formiguers. Dins el velòdrom, la bèstia de molts de caps, que diria Sakespeare manllewant ho a Horaci, a voltes bramula com una mar esvalotada i a voltes

aplaudeix i la terra trontolla com si s'hagués d'enconcar o el firmament se'n davallàs a troços.

Però quan és més vistós i pintoresc l'espectacle d'aquest passeig—l'arteria principal d'Artà—és durant les festes en que el velòdrom resta tancat. Llavors els artanencs s'hi pas-ejen pacíficament formant dues correnties opo-ades que se barregen i se mesclen i se topen. Mes, sembla que la multitud té el dó de penetrabilitat, mitjansant el qual cada ú segueix son camí sense ésser-li destorb els altres qui duen una direcció contrària. Allò és una exposició de robes i coloraines, de vestits i de modes. Amb la doble finalitat d'ésser vists i de veure, els fadrins i les donzelles no hi fan falta en no ésser els qui sien coixos o esguerrats i aquí venen a provar fortuna i, moltes vegades, decidir de la seua vida. Els pollastrells també hi acudeixen com aucells a la beurada, i papellonejen de floren flor, provocatius, desvergonyits, tafaners; emperò prest recobren el senderi i devenen pensius i concirosos. Això és en trobar se enviscats i presoners dins les maïles d'un fortíssim llaç florit i en sentir se abusar i reblanir les entranyes del foc amorós que si, per una part, és dolç i suau i acaroador, per l'altra és tan actiu que penetra fins al moil dels ossos i fa viure en perpètua inquietut.

Emperò la meua hora és a entrada de fosca dels dies laborables quan els foravilers se retiren del treball duguent al coll l'eina lluenta i al braç la senalleta amb el recapte que els ha sobrat. O duguent un sac d'herba pels conills, i les madores un braçat de verdures que crui-xen i se trenquen de tendror o un pavell de lletugues d'enciam aco-pades O si és en temps de fruita i hortolissa, traginant un paner de pebres i tomàtiques, de pomes i taronges. Els qui menen caïro, sense pertènixer a la societat protectora dels animals, fan cavalcar la cabra i els cabrits que la cabra alle-ta, i si troben amics, parents o coneguts, també els conviden a pujar, i, equitativament, entre tots—bestiar i persones—se parteixen el lloc. Les someres ensellades passen ca-

pejant, meditatives, amb l'amo damunt l'esquena. Tothom s'escomet: bona nit, bona nit! En certes ocasions hi ha una estona de xivarri: cans qui lladren, bous qui bruelen cavalls qui eguinen, ases qui bramen, aucells qui xerrotegen, però prest se torna restablir la calma. Algunes vegades—poques—me top amb qualque vell amic el qual veient-me rodar mig encensat, me desperta del somni amb una pregunta un aïret maliciosa:

—Que has perdut res?

—Ah! sou vos, l'amo; no us havia reparat.

—Mires massa al aire tú i un dia t'obriràs sa closca.

—No me'n parreu. Avui horabaixa, amb una mica més, prenc un bany amb sa roba. Passant per ra i d'una ciquia al raset d'aigua m'ha fallat un peu i si no som tan prompte a agafar uns romaguers, hauria bogut més de lo que fóra convenient. Mirau quines mans tant plenes de retxes, de tals i de solcs que m'hi han fet les pües. Tot m'he espinat.

—Tu ets com Sant Tomàs que en no veure-hu d'aprop i paupar-ho ja no estàs bò i un dia te'n passarà una... que ja hu veuràs.

—Jo no sé si ho feis un poc gros, també...

—No res, idò; tira endavant i en tenir es cap batut ja et posaràs sa cervellera, si hi ets a temps. I llavò ja me contestaràs sobre si és gros o petit. Si t'avis, és pes téu bè.

—Mercès, l'amo; però no vull que els vostros avisos me servesquen de trava i me tenguen inmovil i estacat dins cà meua. Seria pitjor la medicina que me donau que el mal que voleu curar. Tant ens podem perdre per un excés de prudència com de temeritat.

—Fe'm el favor de parlar clar i de no enfilar-te massa; veus, això darrer ja no hu enteng.

—Doncs deixam-hó corre. I ja que hi som digau-me, què vos sembla de l'anyada d'enguany?

—Que serà bona. De faves n'hi haurà; ses faveres tenen molta bajocada i això que pareixia no cuiriam sa llavor. Es blats i restobles no tenen cap lletjura i si poren granar bé faran a barcella per garba a qualque redol. Ets ametlers i garrrovers estan guarnits i ses figueres duen molts de figons. Si s'olive-rar treu pareia i l'aguanta i sa vinya segueix es camí que dú serà un any ben complit. Aquella saó tan acorada que va fer s'altre dia va ésser profitosa i molt avenguda. Se n'hauran penjades moltes de corteres de gra amb aquesta aigua. Ets

arbres i tot ja estrenyien sa fuia, però han tornat alçar s'ui i ben xalests que van.

—No, i mirau que a Artà n'hi ha d'arbres! Aquí, dins Ses Hortes, veinat de la carretera, hi ha un pomerar qui dona goig i per on se vulla aneu trobau reconcs de fruiters: pereres, codonyers, tarongers, cirerers, figueres, alzines, oliveres. I encara vinya, i per dins les garrigues i tot hi ha coses menjívols com és ara arbosses i murtons de floquet.

—No, i no és estat sempre així!

—Si no'n sembraven és natural que no'n tenguessen.

—Es que no'n porien sembrar.

—No'm fassau riure!

—Riure? Bon riure tenien ell! Altra temps, mun pare heu sabia des padri, p'ets aious des pobres no s'hi poria fer res. Venien ses guardes d'Ets Olor, de Carroça, Morell, So'N Fortè i tot butia. O cabra de So'N Fortè, o ego de Morell o auveia de Carroça o bou d'Ets Olor. No hi deixaven ponedor. Si eren figueres, perque eren figueres; si eren ametès perque eren ametlers, si era sembrat perque era sembrat: tot heu capolaven i trespoletjaven. Sa gent no més tenia sa feina de sembrar-ho i cuidar-ho, ara es profit era d'un altre. Tan escalivats arribaven a estar que no'n plantaren cap mai d'arbre perque si de qualque cosa les servia era de disgust. I ja hu sabs, sa terra de Mallorca i sobretot sa d'Artà, és una terreta prima i magra i sense arbres val poc diners, i qui els havia de capturar si ets amos d'aquestes guardes eren gent grossa, es qui remenaven ses cireres i duien ses escorretjades? Vengueren unes eleccions fortes. I un tal D. *Custín* que Deu tenga, deixà caure de sa boca que, si era bat le, aquest mal viure s'hauria acabat, o sinó sabrien qui era ell. Es Senyor N. N. era es qui tenia més poder dins la vila i li donà sa vara, just per provar de que seria capaç. Es bat le nou crida es saig, que fassa crida de com mentres queda privat de menar ses guardes p'ets aious i que no sia ningú que s'hi atravesca. El Sr. N. N. sempre havia trobat pas franc a tot arreu i si no n'hi havia n'hi feia, mal n'haguessen de donar part an el rei i no en va fer gens de cas de sa crida. Es celadors estaven ben predicats i, ja hu crec, tot d'una li agafaren sa guarda. Es Batle l'envia a demanar.

—Se conté veritat que sa seva guarda pasturava dins ets aious?

—Si fal i això què té que veure?

—Que no ha sentida sa crida?

—No, fiet, no l'he sentida.

—Idò, tothom l'haurà sentida

manco vostè, perque tothom ha decantat es bestiar dets aious.

—No, idò, no l'he sentida.

—No me n'empaig; idò haurà de pagar sa multa.

—Homo, però si no l'he sentida.

—No m'ho donarà entenent, no. Jo conec es coixos d'asseguts i es qui diuen mentides d'una hora lluny.

—Vol que et diga pes primer pic...

—No hi ha primer pic, ni segon pic. Ses seves guardes eren p'ets aious, idò, pagui si vol estar cabal.

I va haver de pagar. Ja hu crec si va haver de pagar! I aviat! Cap mai n'hem tenguda de bat'leria com aquella i que vol dir es senyors poder fer tala a quisculla? De llavò ençà és una bellesa: els arbres se toquen, es bestiar respecta es sembrats i tot és una copeta d'or.—

De la contarella de mon amic no més us ne don una pàlida mostra, car és impossible de reproduir amb tota fidelitat. El temps que ell parlava no diguí res, sinó que badí avidament les orelles per tal de que trametessen a la memòria aquella conversa tan fresca i tan gustosa i la meua ànima, que sedeja de tot ço que pertany a la parla vernacular, s'abeuràs amb l'aigua pura d'aquell llenguatge tan viu, tan saborós i crestallí que fluia abundantament de la boca de mon amic vell com d'una font gemada. Quan s'acabà la carretera, que prenguerem comiat, romanguí amb un enderrer que no us podrieu figurar. S'era romput l'encís, me faltava aquella música de paraules més agradosa i agomboladora que un cant de breçol. Aquell vespre arribí tard. La fosca s'era ajaçada damunt el poble. Llums moridors que serveixen per veure més clarament les tenebres. D'enfora us pareixerien ànimes en pena que demanen quelcom de part de Deu o ruixim de claror damunt el dol rigorós de la nit bruna. La fosca no'n fuig d'uns inimics tan dèbils i casi els ofega amb sa negror. El cor se m'estrenyia temerós de que no me surtis una fantasma. Sobre el meu cap, com si es riguessin de l'agonia d'aquests llums tísics, guspirejava la calivera dels estels, foc colgat dins les cendres de la nit, lluernes dels camins celestials, llantions de la glòria, pols que aixeca la carroça de Jehovàh, lluminàries d'una processó invisible, flors immortals d'un jardí eternament florit.

FELIX

Jutjat Municipal

INAUGURACIO DEL LOCAL

Com ja diguerem en un dels darrers números de LLEVANT s'ha llogat un nou local pel Jutjat, perquè el que ocupava era incapaç, incòmode i indecent.

L'escullit és al carrer del Pou Nou. (Can Duay) i té precisament totes les condicions contraposades a les del passat.

Acabada la decoració i l'instal·lació, dijous d'aquesta setmana se feu la recepció o inauguració oficial del mateix.

A les 11 i mitja del matí arribà el Jutge de 1^a. Instància de Manacor D. Josep Carrillo amb el Segretari i oficials del mateix Srs. D. Ferrán Gil i D. Miquel Marcó.

Les acompanyaren les dues filles del Sr. Carrillo D^a. Margalida i D^a. Juana, amb una neeta, la Sra. esposa i filla del Sr. Gil i una neboda del Sr. Marcó.

En la casa del Jutge d'Artá D. Pere Amorós les esperaven aquest Sr., D. Llorens Mas Jutge suplent i el Fiscal D. Antoni Antich.

Canviades les salutacions de rúbrica, anaren al local del Jutjat ajuntant-se a ells a la Sala D. Antoni Amorós batle accidental, el retgidor D. Juan Ginard, el Segretari del Ajuntament D. Ferrán Moscardó, el Rt D. Juan Rubí, Rector, i el Segretari del Jutjat D. Sebastià Gili. Una vegada vistes totes les dependències el Sr. Carrillo feu un breu discurs, i seguidament se serví en el mateix local, abundant refresc a tots els assistents partint després cap a Calarratjada. Allà foren obsequiats amb un convit en la senyorial Casa estival de D. Pere Moragues.

GREU ACCIDENT

AUTOMOVILISTA

El dia de Cincogema dematí, D. Rafel Q. Blanes, metge, partí amb el seu automòvil cap a Pollensa per presenciar l'arribada dels avions italians. L'acompanyaven sa germana, alguns de sos fills i mestre Pere Gil. Pocs kilòmetres abans d'arribar a Pollensa, se li empernà la direcció i casi instantaneament l'

automòvil saltà de la carretera en un sobam de devers un metre i mig i anà a estrellar-se contra un garrover, quedant molt deteriorat l'automòvil i tres dels ocupants molt ferits. D. Rafel. sufri una ferida de consideració a un genoll, altre al cap i molts de cops i pelaures, però el seu fill Francesc quedà molt magullat, amb ferides a la cara i al cap, una cuixa rompuda i amb forta contusió a l'altre. En Pere Gil sufri les conseqüències d'haver-se romput el vidre de davant, els fragments del qual li ocasionaren algunes ferides a la cara.

Arribà prest a ells, el seu cunyat D. Pere Moragues i el metge de Palma D. Alfons España els quals auxiliaren als ferits i amb sos respectius autos les portaren a Pollensa i en la farmàcia del Sr. Martorell les feren la primera cura i tot seguit foren traslladats a la nostra vila. La seua arribada consternà al públic i moltíssims foren els qui desfilaren per son domicili per interessar-se per son estat. Per are tots segueixen millor.

ALTRES DESGRACIES

La mitjana festa de Cincogema l'amo'n Gregori Salero era a pescar a Aubarca i al partir d'allà per tornar, quant se posà damunt el carro la bístia tengué por i parti escapada girant el carro que escupí l'amo'n Gregori el qual pegà a un arbre quedant amb una cama rompuda a dos llocs. El qui l'acompanyava i la gent d'Aubarca l'auxiliaren i l'embanaren, duguent lo a la vila.

—La setmana passada un ninet de Na Pereta Rectora anant al Muli de dalt volgué anar a un om per veure de despenjar un niu que hi havia i al passar per dins una finca amb la vista fitsa al niu, caigué dins un pou que estava a ran de terra i en el qual hi havia més de dotze pams d'aigua. Als crits d'ajuda que donà sa germana i sa mare acudiren alguns homes i amb cordes el tregueren viu perquè tengué eina d'aferrar-se a una pedra del mateix; però amb la tombera havia pegat a una pedra i se feu una oberta an el cap al qual li hagueren de donar alguns punts.

LLISTA DE SUSCRIPCIÓ

per l'homenatge al President de la Caixa Rural.

Suma anterior	226'50
Rt D. Josep Sancho Sureda	10'00
D. Josep Carnicer Ferrer	5'00
D. Antoni Sard Blanes	10'00
D. Antoni Amorós Ginard	5'00
D. Lluís Pascual Gonzalez	5'00
D. Rafel Blanes Tolosa	50'00
D. S. Vicens Massanet	2'00
Suma i seguirá	313'50

DE CANOSTRA

METEOROLOGIA

Aquesta decena ha fet el temps que li pertoca; en general dies de bon sol, primaverals i qualcun de malaltís.

MORTA

El dia de Cincogema dematí fou Extremaunciada Na Francinaina Forteza (a) Fava de 57 anys de la plasseta del Marxando la qual feia bastant de temps que estava malalta de diabetis; al horabaixa entregá l'ànima a Deu. Al cel sia.

NOU MESTRE

Ha acabada la carrera de Mestre, i per cert ha obtengudes molt brillants notes, el jove de la localitat D. Antoni Garau Gelabert. Sia enhorabona a ell i família.

CASAMENT

Dia vint contregueren matrimoni el conegut industrial Mestre Antoni Ferrer (a) Blanc, fabricant de mobles i Na Juana Maria Casellas (a) Garamèua, filla de Mestre Colau Garamèu ferrer. Sia enhorabona i Deu les deixi viure molts anys plegats.

RELLIGIOSES

PARROQUIA

Diumenge qui vé se ferà la Comunió General pels Associats del Sagrat Cor de Jesús.

El dia del Corpus, hi haurá les acostumades funcions de Ofici solemníssim amb Exposició major i al capvespre la processó pels carrers de costum.

De Son Servera

Previament anunciat en aquestes columnes, dia 29, se comensà en el local del Sindicat Agrícola Catòlic el concurs de brodats dirigit per una competent Profesora. En el n.º, qui vé si Deu vol, aniran més detalls.

Casaments-- Jusep Sancho (a) Monseria amb Catalina Sureda (a) Burina Antoni (a) Xeixa amb Apolonia Sureda (a) Sarda; Jaume Brunet (a) Vey, viudo, amb Margalida Sureda (a) Crespina.

Morts.—Miquel (a) Corema a conseqüència de una ferida al cap produïda per una pedra caiguda mentre pujava materials dalt una bastimenta; Cosme de na Rovegona del Clot Fio; Francinaina Massanet (a) Polla; Mariana (a) Dora esposa d'En Tomaset; Miquel Nabot (a) Bua d'una hemorragia,

a l'edat de 26 anys quant ja es disposava a contreure matrimoni; la seua mort causà gran sentiment per tractar-se d'un jove simpàtic a tot-hom i honradíssim com el qui mes. Va ser la seua mort inesperada puis el disapte vespre a les onze i mitja sortia del café per anar a dormir i a la una era ja cadavre. La acompanyada i funerals constituí una grandiosa manifestació de dol.

Enviem el nostre condol a les respectives families, com també a la jove promesa del nostre amic Nebot, (q. s. g. h.)

Corresponsal.

REGISTRE

NAIXEMENTS

Dia 17—Catalina Tous i Sancho, fia de Antoni Corredor i de Catalina

Blaia.

Dia 21—Juana Maria Vaquer i Vaquer fia de Antoni Rai i de Catalina Raia.

MATRIMONIS

Dia 20—Antoni Ferrer Bosch (a) Blanch amb Juana Maria Casellas Sancho (a) Garamera.

Dia 26—Andreu Bizquera Caner (a) Cantes amb Antonia Massanet Lliteras.

MORTS

Dia 20—Juan Fuster Forteza (a) Ranxé de 79 anys, casat, de Bronco mneumonia.

Dia 24—Miquel Sansó i Moll de 81 anys, viudo, de Epitelioma en el nas.

Dia 28—Francinaina Forteza i Aguiló (a) Fava de 57 anys, fadrina, de Coma diabètic.

AGENCIA DE ARTA A PALMA
I VICEVERSA DE
ANTONI GILÍ (A) COMUNA
SERVICI DIARI EN PRONTITUT I ECONOMIA
DE PREUS
ENCARREGS A DOMICILI
Palma -- Banch de S'oli, 24
DIRECCIO: Artá--Can Comuna Centro

GRANJA BARCINO

PER TOTA CLASSE D'AVIRAM DE RAÇA
GUNIS, COLOMS, ALIMENTS ESPECIALS
PER POLLS, I Ponedores, INCUBADORES;
ANELLES, PLANS I CONSULTES
—(H) CONSELL-MALLORCA—

ALMACENES MATONS
DE
RAFAEL FELIU BLANES
CALLE DE JAIME II n.º 39 a 149
Palma de Mallorca
SASTRERIA PARA SEÑORA
Y CABALLERO
ARTICULOS Y NOVEDADES
PARA VESTIR DE TODAS CLASES

Ensaïmades i panets

En lloc se troben millós que a la

PANADERIA **Victoria**
ES FORN NOU
DEN

Miquel Roca Castell

A sa botiga heu trobareu sempre pans
panets galletes, bescuits, rollets, i tota
clasa de pasticeria.

TA MBE SE SERVEIX a DOMICILI
Netedat, prinitut i economia

DESPAIG:

Carrer de Palma 3 bis. ARTA

EN JAUME PICO (A) ROTCHET

té una Agencia entre Artá i Palma i heu
va cada dia.

Serveix amb prontitut i seguredat tota
classe d'encàrregs.

Direcció a Palma: Harina 8. An es cos-
tat des Centro Farmacèutic.

Artá: Palma n.º. 5

Tienda Vicens
PRECIOS FIJOS Y MUY REDUCIDOS

EN
Tejidos v toda clase
Merceria de
Perfumeria comestibles

SE VENDEN MAQUINAS DE COSER

PFAFF E IMPERI

y toda clase de instrumentos

J V. CALLE DE A. BLANES 38

Automòvils de lloguer

DELS GERMANS

SARD (A) TERRES

A cada arribada de tren van a l'Estació.
Tenen servici combinat amb el Ferrocarril.

Excursions a Ses Ceves, Calarratjada i demés
punts de Mallorca a preus convenguts.

DIRIGIRSE:

Carré d'En Pitxol n.º 8.

Id Son Servera n.º 29

ARTÁ.

NAUMAN
MAQUINAS PARA
COSER Y BORDAR
La Fábrica más grande de Máquinas
para coser y bordar del continente.

(MARCA ALEMANA)

DEPOSITARIO EXCLUSIVO EN ARTA

CAN GANANSI